

Ж О Л
 К Ы Й М Ы Л Ы Н Ы Н
 К О О П С У З Д У Г У
 Б О Ю Н Ч А
 Б И Л И М
 Б Е Р Ы У
 Ж Ы Й Н А Г Ы

12-14

Жол кыймылынын коопсуздугу боюнча билим берүү Жыйнагы(уландысы)

EASST билим берүү жыйнагына кош келиңиз! Бул жыйнак билим берүү максатында иштелип чыгылып, формалдуу жана формалдуу эмес билим берүүнүн алкагында жол кыймылынын коопсуздугун окутууга жардам берүүгө арналган.

Окутуу процессин жөнөкөй жана оюн формасында уюштуруу менен педагогдор, ата энелер кенже жана өспүрүм курактагы балдарга жолдо коопсуз болууга жардамдашышат.

Аталган жыйнак кенже жана өспүрүм курактагы балдардын курагына жараша жол кыймылынын коопсуздугун үйрөтүүдө зарыл болуучу ресурстарды (материалдар) камтыйт.

Билим берүү жыйнагындагы бардык тапшырмалардын башкы принциптери төмөнкүлөр эсептелет:

- Жол кыймылын жана анын кооптуулугун **түшүнүү**.
- Жолдогу **үлгүлүү жүрүм-турум**.
- Өзүнүн жана айланадагылардын коопсуздугун камсыз кылуу үчүн **туура, коопсуз жүрүм-турумду тандоо**.

Эмне үчүн Жол Кыймылынын Коопсуздугун Үйрөнүү Зарыл?

Дүйнө боюнча күн сайын 18 жашка чейинки 500дөй адам каза табат. Өлүмдүн башкы себеби жол кырсыктары болуп саналат. Анын курмандыктары негизинен жаштар болуп, бул кесепеттен дүйнөнүн бир дагы аймагы сыртта калган эмес.

Кенже жана өспүрүм курактагы балдардын коопсуздугу тууралуу сөз кылганыбызда, жол кыймылынын коопсуздугу өзгөчө мааниге ээ. Жол коопсуздугунун көндүмдөрүн үйрөнүү эч качан кеч эмес. Дүйнө боюнча жыл сайын 1.2 миллион адам жолдо каза табат, ал эми ондогон миллиону жаракат алып, же майып болуп калышат.

Балдар өзгөчө аялуу, алардын кырсыкка кабылуу тобокелчилиги жогору, анткени:

- Кичинекей балдар жолдогу абалды жакшы көрө алышпайт, анан калса аларды айдоочулар да жакшы байкашпайт.

European Bank
for Reconstruction and Development

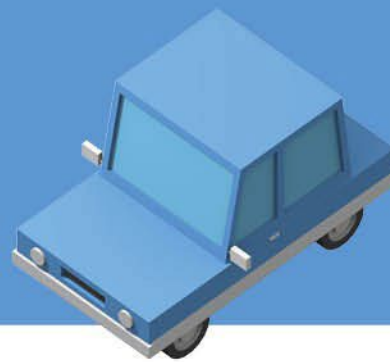

Eastern Alliance for Safe
and Sustainable Transport

FIA FOUNDATION

Ж О Л
К Ы Й М Ы Л Ы Н Ы Н
К О О П С У З Д У Г У
Б О Ю Н Ч А
Б И Л И М
Б Е Р Ю Ю
Ж Ы Й Н А Г Ы

12-14

Жол кыймылынын коопсуздугу боюнча билим берүү жыйнагы (уландысы)

- Чоңдорго караганда алар коркунучтуу кырдаалдарды жакшы айырмалай алышпайт, коопсуз жүрүм-турум жасоо үчүн туура чечим кабыл алууга көздөрү жетпейт.
- Алар физиологиялык жактан кичинекей, ошондуктан жол-транспорт окуясы болгон учурда транспорт каражатынын соккусуна көп туш болушат.

Окутуучулар балдарды жашоодогу маанилүү нускаларга үйрөтүп, коопсуз жүрүм-турум көндүмдөрүнө тарбиялоо аркылуу балдарды коргой алышат. Кичинекей балдардын жол жана жол-транспорт кооптуулугу тууралуу түшүнүктөрүн калыптандыруу, мындан тышкары жолдогу коопсуз жүрүм-турум – мына ушул жетилүүнүн эки аспектисин түшүндүрүү аркылуу жардам бере алышат.

Жол кыймылынын коопсуздугу – бул кенже жана өспүрүм курактагы балдарды тартуунун эң сонун предмети. Ал тургай эң кичинекей бала да бул тууралуу бир нерсе билиши керек, анткени ар бирибиз сыяктуу ал дагы жол кыймылынын катышуучусу, ал эми жол кыймылынын коопсуздугу бардыгыбызга тиешелүү.

Билим берүү жыйнагына киришүү

Аталган жыйнак жолдогу коопсуз жүрүм-турум эрежелери, жол кыймылынын коопсуздугу менен тааныштырууга арналган кызыктыруучу жана интерактивдүү сабактарды камтыйт.

Жыйнак үч бөлүккө бөлүнгөн:

- 6 жашка чейин
- 6 – 11 жаш
- 12– 14 жаш

Ар бир бөлүктөгү темалар топтун курактык өзгөчөлүгүнө жараша берилип, алардын бардыгы биздин башкы принциптерибиз менен байланышкан.

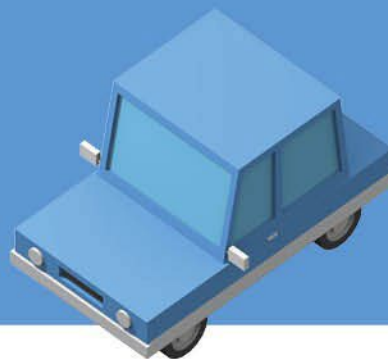
Билим берүү жыйнагын кантип колдонуу керек

Жыйнактын ар бир бөлүгү баланын курагына ылайык окутуучулар жана топтун жетекчилерине сунуштарды, тааныштыруучу материалдарды камтыйт.

Бул өзөктүк эскертүүлөр, материалдардын өзү кенже жана өспүрүм курактагы балдарга жол кыймылынын коопсуздугу боюнча сабак өтүүгө керектүү бардык

Ж О Л
К Ы Й М Ы Л Ы Н Ы Н
К О О П С У З Д У Г У
Б О Ю Н Ч А
Б И Л И М
Б Е Р Ю Ю
Ж Ы Й Н А Г Ы

12-14

Жол кыймылынын коопсуздугу боюнча билим берүү жыйнагы (уландысы)

маалыматтарды камтып турат.

Ресурстук база төмөнкүлөрдү камтыйт: окутуучунун жетекчилиги менен өтүлгөн САБАК (пандаштырылган сабак же көнүгүү), мындан тышкары ТАРАТЫЛУУЧУ МАТЕРИАЛДАР көбөйтүлүп, балдарга таратылышы керек.

Аталган сабактар жана таратылуучу материалдар жол кыймылынын коопсуздугу боюнча билим берүү программасын калыптандырат жана сабактын программасына же сабактан кийин өтүлүүчү иш-чараларга киргизилсе болот. Биз таратылуучу материалдарды колдонуп ар бир жума сайын бир нече жума бою сабак өтүүнү, мүмкүн болушунча жол кыймылынын коопсуздугу тууралуу девиздерди кайталоону сунуштайбыз.

Ошол эле учурда жол кыймылынын коопсуздугу боюнча так суроолорго көңүл буруу үчүн таратылуучу материалдар жана сабактар өз өзүнчө колдонулса да болот. Алардын ар бири жол коопсуздугу боюнча маселелер тууралуу кенен маалымат берүүгө багытталган өз алдынча көнүгүү болуп саналат.

Аталган материалдарды колдонууда төмөнкүлөрдү эске салыңыздар:

Башкы Девиздер

Ар бир бөлүктөгү окутуучунун жазгандары топтун курагына ылайык келүүчү **башкы девиздерди** белгилейт. Ар бир көнүгүү өзүнө башкы девиздерди жана максаттарды камтыйт. Ушул башкы девиздерге дайыма басым жасоого аракеттенгиле.

Жигердүү Үйрөнүү

Кенже жана өспүрүм курактагы балдар кызыгып, жигерденген учурда абдан мыкты өздөштүрүшөт. Сабактарды мүмкүн болушунча балдардын жигердүү катышуусунда **интерактивдүү** өткөрүүгө аракет жасагыла.

Реалдуу турмуштук тажрыйбадан

Жол, жол кыймылы жана жолдогу коопсуздук тууралуу окутууда кенже жана өспүрүм курактагы балдардын жеке тажрыйбага ээ болуусу өтө маанилүү. Жол кыймылынын коопсуздугу боюнча сабактарыңызга дайыма **имараттан сырткары жерде практикалык сабактарды** өтүүгө аракет жасооңуз зарыл.

Ж О Л
 К Ы Й М Ы Л Ы Н Ы Н
 К О О П С У З Д У Г У
 Б О Ю Н Ч А
 Б И Л И М
 Б Е Р Ы У
 Ж Ы Й Н А Г Ы

12-14

Жол кыймылынын коопсуздугу боюнча билим берүү жыйнагы (уландысы)

Терминологияны түшүнүү

Балдар жол кыймылынын коопсуздугу деген эмне экендигине чындап кызыгып, түшүнүүсү үчүн тиешелүү **сөз байлыгына** ээ болуш керек. Сиз колдонгон терминдер окуткан балдарыңызга тааныш жана түшүнүктүү боло тургандыгына ынангандай болуңуз. Муну кенже жаштагы балдар менен иштөөдө эске алуу абдан маанилүү. Ал эми башка курактагы балдардын тобу менен иштөөдө да эстен чыгарбоо зарыл.

Айырмачылык

Бул жыйнак балдарды жолдо корголушун камсыздоо үчүн жол кыймылынын коопсуздугу, жолдогу коопсуз жүрүм-турум боюнча жалпы колдонулуучу девиздерди үйрөнүүгө арналып иштелип чыгылган. Балким, сиз окуткан топтогу балдардын өздөрүнүн **жеке тажрыйбалары** жана жол, жол кыймылы тууралуу **ар кандай түшүнүктөрү** болушу мүмкүн, андай болсо сабагыңызды да ошого карап ылайыкташтырууга туура келет. Мисалы, айрым балдардын үй бүлөсүндө машинасы жок, айрымдары жашаган жерде жөө жүрүүчүлөр үчүн тротуар жок болушу мүмкүн. Мындан тышкары, жашоо шарттары ар кандай болушу мүмкүн, шаардагы жашаган балдар, айылда жашаган балдардын ортосунда бири биринен айырмаланган маселелер келип чыгат. Мына ушулардын бардыгын сабак өтүүдө эске алууга, тиги же бул маселени ар кандайча кароого туура келет.

Кылдаттык

Топтун жетекчилери адегенде эле топтогу балдардан жол-транспорт окуясына кабылган жакындары же туугандары бар экендигин сурап алган оң. Мындай учурда өзгөчө кылдаттык талап кылынат, мүмкүн ата-энелерге эскертип же ата-энеси жокто баланы караган адамга баланы сабакка алдын ала даярдоосун айтып коюу зарыл.

Ата-энелерди / Ата-энелердин ордуна баланы караган адамды тартуу

Жол кыймылынын коопсуздугу боюнча сиздин сабагыңызга кошумча иретинде бул процесске ата-энелер тартылып, катышуусу зарыл. Балдарга ата-энелердин чоң таасири тиет. Бул жыйнакта балдардын ата-энесине бериле турган кат бар, бул алардын балдар эмнени үйрөнүп жаткандыгы тууралуу кабардар болууга, аталган девиздерди бышыктоого түрткү берет.

Ж О Л
 К Ы Й М Ы Л Ы Н Ы Н
 К О О П С У З Д У Г У
 Б О Ю Н Ч А
 Б И Л И М
 Б Е Р Ю Ю
 Ж Ы Й Н А Г Ы

12-14

12-14 жаш – Киришүү

Жыйнактын бул бөлүгү төмөнкү башкы девиздерди үйрөтөт:

Абдан кылдат бол жана дайыма коркунучтарга көңүл бур.

Жолдун жанында тобокелчиликке барба.

Жол Кыймылынын Коопсуздугу

бардыгы үчүн

Курбуларыңдын кысымынан алыс бол.

Дайыма коопсуздук курун курчан.

Жыйнактын бул бөлүгү 12-14 жаштагы өспүрүмдөргө жол кыймылынын коопсуздугун үйрөтөт. Бул курактык топту сабакка тартуу жеңилге турбайт, анткени бул курактагы жаш балдар жол кыймылынын коопсуздугунун негизги девиздери менен тааныш болушкандыктан, алар жол кыймылынын коопсуздугу кенже курактагы балдардын көйгөйү деп ойлошот.

Ошого карабастан окутууга ылайыктуу маанилүү курактык топ. Кенже курактагы балдарга караганда өспүрүмдөр көбүрөөк өз алдынчалуулукка ээ. Ошону менен бирге кырсыкка кабылуу, каза табуу же оор жаракат алуу тобокелчилиги жогору топко кирет. 10 дон 24 жаштагы курактык топто жол-транспорт травматизми өлүмдүн негизги себеби болуп саналат.

Кенже курактан өспүрүм, андан жетилген куракка өтүүдө мүнөздөрүндө өзгөрүүлөр жүрүп, тобокелчилик факторлоруна таасир этүү даражасы өзгөрөт, ал эми бул бир нече себептерден улам келип чыгат. Кенже курактагы балдарга салыштырганда өспүрүм курактагы балдарда курч сезимдерди башынан өткөрүү кызык көрүнүп, өздөрүнүн мүмкүнчүлүктөрүн сынап көргүлөрү келет да, чоңдорго караганда жолдогу коркунучту азыраак байкашат же жол-транспорт окуясынын келип чыгуу тобокелчилигин жеткиликтүү баалай алышпайт.

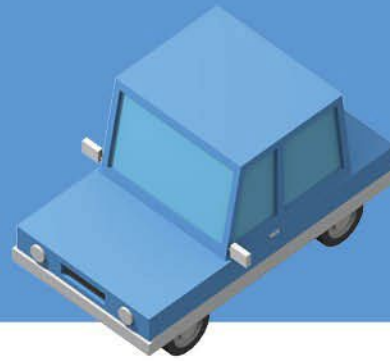
Мындан тышкары, алар өздөрүнүн жөндөмдүүлүктөрүн ашыкча баалап, курбуларынын таасирине алдырып, коркунучтан коркпой тобокелчиликке барышат.

Бул курактык топ менен иштөөдө жол кыймылынын коопсуздугу биринчи кезекте жолдо адамдарды өлүмдөн сактап калуу, жол-транспорт окуяларынан улам оор жаракат алуунун алдын алуу экендигин, бул нерсеге олуттуу мамиле жасоо зарылдыгын так, ачык түшүндүрүп беришиңиз зарыл.

Мындан тышкары Сиз сабактарыңыз тиешелүү деңгээлге багытталганына

5

12-14 жаш – Киришүү (уландысы)

ишене тургандай болуңуз жана окутуу процессинде:

- Окутуу жаштардын мурда алган билимдеринин негизинде жүргүзүлөт.
- Талкуулоо жана биргелешип иштөө колдоого алынат.
- Окутуу жаштардын жашоосуна тиешелүү болуп, алардын жеке тажрыйбаларына да кайрылат.
- Практикалык тапшырмаларды жана реалдуу турмуштан алынган долбоорлорду камтыйт.
- Тобокелдүү жүрүм-турум жана курбуларынын кысым жасоосу, мындан тышкары туура, коопсуз жүрүм-турумду тандоо талкууланат.
- Балдарды жүрүм-турумдарына жана жолдогу кыймыл-аракеттерине жоопкерчиликте болууга үйрөтүү.

Иштин башталышы

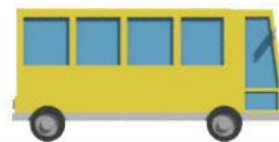
Коркунучту Аңдоо жана Тобокелдүү Жүрүм-турумду түшүнүү

Бул жыйнактагы бир нече сабак жана таратылуучу материалдар алгач ирет жаштарды жолдогу коркунучка көңүл бура тургандай иштелип чыкты. Бул көнүгүүлөрдү аткаруу жаштардан өздөрүнүн жүрүм-турумдарын карап чыгып, жол бериле турган жана жол берилбей турган тобокелчиликтер тууралуу ойлонууну талап кылат.

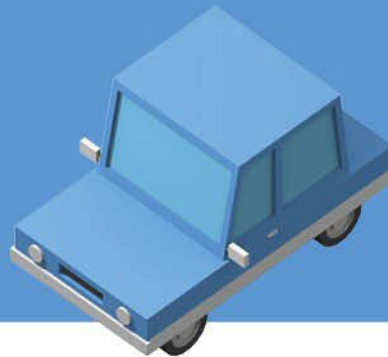
САБАК: «Тобокелдүү жүрүм-турум – Топто талкуулоо» бул сабак өзүнүн жүрүм-туруму тууралуу ойлонууга жана тобокелчиликке карата көз карашы тууралуу ойлонууга мүмкүндүк берет.

САБАК: «Канчалык тобокелдүү?» Сабак учурунда ушул эле теманы үйрөнүү улантылып, жаштар тобокелдүү жүрүм-турум канчалык коркунучтуу экендигин талкуулай алышат.

ТАРАТЫЛУУЧУ МАТЕРИАЛ: «Жол жүрүүнү Пандаштыруу» жана **«ТАРАТЫЛУУЧУ МАТЕРИАЛ: «Өзүңүздүн коопсуздугуңузду баалаңыз»** бул жазуу түрүндөгү тапшырма жаштар талкуулагандарына ылайык күнүмдүк тажрыйбасы менен тобокелчиликке салынган жүрүм-турумдун предметин дал келтирүүгө, үйрөнгөндөрүн практика жүзүндө колдонууга арналган.

Ж О Л
 К Ы Й М Ы Л Ы Н Ы Н
 К О О П С У З Д У Г У
 Б О Ю Н Ч А
 Б И Л И М
 Б Е Р Ы У
 Ж Ы Й Н А Г Ы

12-14

12-14 жаш – Киришүү (уландысы)

Жол кыймылынын Коопсуздугу Бардыгы үчүн

САБАК: «Жол Кыймылынын Коопсуздугу боюнча Кампания» бул сабак жолдогу коопсуз жүрүм-турум багытындагы жеке билимдерин колдонууга, жол кыймылынын коопсуздугунун негизги девиздерин таңуулабастан бекемдөөгө жаштарга мүмкүнчүлүк берет.

ТАРАТЫЛУУЧУ МАТЕРИАЛ: «Өз Пикириңизди Айтыңыз» жол кыймылынын коопсуздугу боюнча теманы талкуулоого жигердүү катышуусуна багытталып, теманын канчалык маанилүү экендигин ойлонууга мүмкүндүк берет.

ТАРАТЫЛУУЧУ МАТЕРИАЛ: «Себеп жана натыйжа» бул тапшырма жаштарга тиги же бул жорук-жосунду, анын натыйжасын ар кандай көз караштан үйрөнүүгө мүмкүндүк түзөт.

Курбулардын Кысымынан Кач

САБАК: «Курбулардын кысымынан кач – Театралдаштырылган «Сценка» сабагы . Бул сабак курбулардын басым-кысымын, ага кантип каршы туруу керектигин үйрөтүүгө арналган театралдаштырылган оюнду колдонууга шарт түзөт.

Дайыма Коопсуздук Курун Курчан

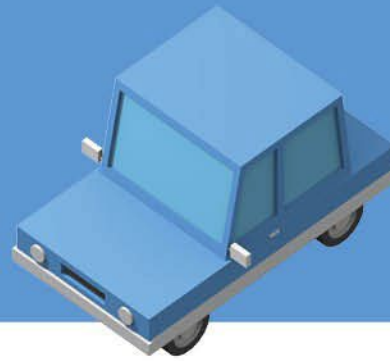
ТАРАТЫЛУУЧУ МАТЕРИАЛ: Коопсуздук куру. Бул маалымат барагы көптөгөн башкы мифтерди камтыйт – коопсуздук курун курчануу жана аны колдонууга каршы. Аталган маалымат берилген тема боюнча мыкты сереп катары пайдаланылса болот.

Айдоочулардын жүрүм-туруму

Кийинки эки сабак балдарды жаш айдоочуларга арналган тема менен тааныштырат. Бул маселе тууралуу жаштар айдоону үйрөнө электе маалымат берүү маанилүү.

Ж О Л
 К Ы Й М Ы Л Ы Н Ы Н
 К О О П С У З Д У Г У
 Б О Ю Н Ч А
 Б И Л И М
 Б Е Р Ы У
 Ж Ы Й Н А Г Ы

12-14

12-14 жаш – Киришүү (уландысы)

САБАК: «Айдоочунун жүрүм-туруму» бул көнүгүү жаштарга алкогольдук ичимдикти колдонуп мас абалында автомобиль башкаруу, көңүл койбостон алаксып айдоо, коопсуздук курун пайдалануу жана ылдамдыкты жогорулатуу сыяктуу жол кыймылынын коопсуздугу менен байланышкан бир катар маселелер боюнча анча чоң эмес презентация даярдоо жана изилдөөгө түртөт.

САБАК: «Коопсуз айдоочу. Байкоо жүргүзүү» бул практикалык сабак балдарга айдоочунун жүрүм-турумуна байкоо жүргүзүү жана көтөрүлгөн маселени талкуулоого мүмкүндүк берет.

Корутунду жасайбыз

САБАК: «Ант жазылган открытка ойлоп тапкыла» бул корутунду сабак жаштарга үйрөнгөндөрүн бириктирүүгө, мындан тышкары жол кыймылынын коопсуздугун дайыма сактоого убада берүүнү камтыйт.

Ж О Л
 К Ы Й М Ы Л Ы Н Ы Н
 К О О П С У З Д У Г У
 Б О Ю Н Ч А
 Б И Л И М
 Б Е Р Ы У
 Ж Ы Й Н А Г Ы

12-14

САБАК: Тобокелдүү жүрүм-турум – Топто талкуулоо

Окутуучунун эсине: Бул сабакты окутуучу өтөт. Берилген эскертмелер топтун жетекчисине багытталып, жаштарга таратуунун зарылчылыгы жок.

Зарыл убакыт: 30 мүнөт.

Башкы Девиздер: Жолдогу коркунучтарды аңдоо, жолдогу коопсуз жүрүм-турум, өспүрүм жана жаш айдоочулар кезигүүчү жолдогу потенциалдуу коркунучтар.

Максаты: Жаштардын жетишсиз тажрыйбасы, өзүнүн мүмкүнчүлүктөрүн ашыкча баалоо, коркунучту четке кагуу жолдогу жол-транспорт окуяларына туш болууга көбүрөөк тобокелчиликти жарата турганын аңдоого үйрөтүү.

Бул сабак жолдогу коркунучтуу жүрүм-турум, коопсуз болуу үчүн өзүн кантип алып жүрүү керектиги боюнча теманы талкуулоого балдардын жигердүү катышуусуна багытталат.

Топтогу балдарга изилдөө көрсөткөндөй тажрыйбаларынын аздыгынан жолдогу кыймылдын татаал кырдаалдарын толук байкоого, коркунучтуу кырдаалдын келип чыгышынан улам жолдо пайда болгон кырдаалды толук баалоого анчалык жөндөмдүү эмес экендиктерин түшүндүргүлө. Өзгөчө өспүрүм жана жетилүү курагынын мүнөздүү өзгөчөлүгү коркунучту четке кагып, тобокелдүү «эр жүрөк» жүрүм-турумун көрсөтүүгө умтулуп, эксперимент жасап, өзүнүн мүмкүнчүлүктөрүн сынап көрүүгө умтула тургандыктарын түшүндүрүү зарыл.

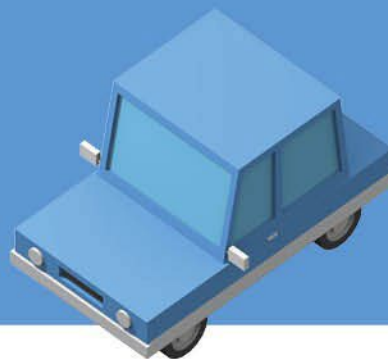
Жаштар өзгөчө курактык топ катары жолдо тобокелчиликке көп барышат – жол-транспорт окуяларынан каза болгондор жана жаракат алгандардын 30%дан көбү 25 жашка жете электер болуп саналат. 10 дон 24 жашка чейинки курактык топто жол-транспорт травматизми каза табуунун негизги себеби болуп эсептелет.

Сиздин тобуңуздагы жаштардан төмөнкү тизмени карап, өзүнө же досторуна мүнөздүү жүрүм-турумдарды табуусун өтүнгүлө. Жүрүм-турумдун кандай типтери аларды тобокелчиликке алып келет жана алар коопсуз болуу үчүн өздөрүнүн кыймыл-аракетиндеги эмнелерди өзгөртө алат?

11

Ж О Л
 К Ы Й М Ы Л Ы Н Ы Н
 К О О П С У З Д У Г У
 Б О Ю Н Ч А
 Б И Л И М
 Б Е Р Ы У
 Ж Ы Й Н А Г Ы

12-14

САБАК: Канчалык Тобокелдүү?

Окутуучунун эсине : Бул сабакты окутуучу өтөт. Берилген эскертмелер топтун жетекчисине багытталып, жаштарга таратуунун зарылчылыгы жок.

Зарыл убакыт: 30 мүнөт.

Башкы Девиздер: Жолдо абдан кылдат бол жана өзүңдү коопсуз алып жүр. Жөн жай эле тобокелчиликке салба.

Максаты: Жаштарды күнүмдүк турмуштагы тобокелчиликтин даражасын, ченемдүү же ашыкча тобокелчиликти аныктай билүү.

Кийинки беттеги ырастоолордун бир нече топтомун басып чыгаргыла жана кырккыла.

Жаштарды анча чоң эмес топторго бөлгүлө жана ар бир топко ырастоолордун топтомун тараткыла. Ар бир топко ырастоодогу берилген сценарийди талкуулап, ар бирине тиешелүү тобокелчиликтин даражасын баалоо боюнча тапшырма бергиле. Алар талкуулоону бүткөндөн кийин келтирилген ырастоолорду үч топко бөлүүсүн айткыла:

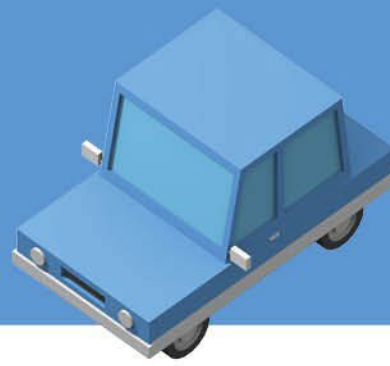
- Анча чоң эмес тобокелчилик – Мен муну жасамакмын.
- Тобокелдүү болушу мүмкүн – Анча жакшы эмес идея.
- Абдан тобокелдүү – Муну эч качан жасабагыла .

Топтун катышуучулары ырастоолорду үч топко бөлүп, тапшырманы аткаргандан кийин, бардык топту бириктирип кийинки жалпы талкууга даярдаңыз.

Балдардан кайсы ырастоону кайсы топко койгонун жана эмне үчүн экендигин сурагыла. Жоопторду салыштырышын айткыла, эгер алардын бардыгы макул болсо карап чыкыла. Эгер кимдир-бирөө макул болбосо, анын макул болбогон себебин талкуулагыла.

Ж О Л
К Ы Й М Ы Л Ы Н Ы Н
К О О П С У З Д У Г У
Б О Ю Н Ч А
Б И Л И М
Б Е Р Ы
Ж Ы Й Н А Г Ы

12-14

Канчалык тобокелдүү? (уландысы)

Тротуарда сейилдеп жүргөн учурда мобилдик телефонуңарды текшерүү

Мектепке кечигүү

Кара кийинип алып караңгы учурда сейилдөөгө чыгуу

Автобус аялдамасында достору менен жөн жай жүрө берүү

Сейил бакта футбол ойноо

Жолдон өтүп баратып кулакчындан музыка угуу

Айдоочунун ылдамдыкты жогорулатуусуна тоскоол болуу

Үйгө жеткирип бараткан учурда автомобилдин арткы орундугуна отуруп алып ойноо

Коопсуздук курун курчанбоо

Ж О Л
 К Ы Й М Ы Л Ы Н Ы Н
 К О О П С У З Д У Г У
 Б О Ю Н Ч А
 Б И Л И М
 Б Е Р Ы У
 Ж Ы Й Н А Г Ы

12-14

ТАРАТЫЛУУЧУ МАТЕРИАЛ: Жол жүрүүнү Пландаштыруу¹

Жылына үй менен мектептин ортосундагы жолду 400 жолу басып өтөсүз. Бул тапшырма ушул жол жүрүүнү кайра жаңыдан карап чыгууга, кантип ушул жолду болушунча коопсуз кылуу, мүмкүн боло турган жолдорду ойлонууга жардам берет.

Сиздин мектепке кетүүчү жолуңуз көрсөтүлгөн жердин картасын тапкыла же тарткыла.

Төмөндө берилген этаптарды колдонуу менен баскан жолуңузду талдаңыз жана жол басып баратканда күтүлүүчү коркунучтарды, тобокелчиликти азайтуу жолдорун карап чыгууга жардам берүүчү шкала түрүндөгү бөлүштүрүүчү таблицаны пайдалангыла.

- Ар бир этаптагы потенциалдуу коркунучтардын тизмесин түзгүлө (Сизге зыян келтире тургандарын).
- Коркунучтардын ар биринин тобокелчилик даражасын баалагыла – жогору, орто же төмөн? (Окуянын боло турган мүмкүндүгү канчалык?)
- Тобокелчиликтен кантип качасыз же азайтасыз, өзүңүздү кантип коопсуз сактай турганыңызды ойлонуңуз.

Төмөндө шкала түрүндө таблицанын үлгүсү берилген. Шкаланын ушул үлгүсүн кунт коюп үйрөнгүлө, андан соң жүргөн жолуңуз үчүн шкалалардын бош таблицасын толтуруңуз.

¹ Бул материал алгач ирет Улуу Британиянын Транспорт Департаменти, «Ойлон» кампаниясы тарабынан

Ж О Л
 К Ы Й М Ы Л Ы Н Ы Н
 К О О П С У З Д У Г У
 Б О Ю Н Ч А
 Б И Л И М
 Б Е Р Ы
 Ж Ы Й Н А Г Ы

12-14

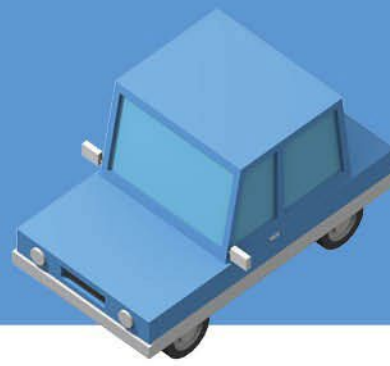
жарыяланган, колдонууга мүмкүнчүлүк беришкендиги үчүн аларга ыраазычылык билдиребиз.

<http://think.direct.gov.uk>

Менин жол жүрүүмдүн этаптары	Коркунучтар	Тобокелчилик	Менин жол жүрүүмдү кантип коопсуз кылууга болот
Тротуары жок көчө менен башкы жолго чыгуу	Ошол эле көчө менен бараткан автомобилдин уруп кетүүсүнө туш болуу	Орто/ жогору	Жолдун чети менен транспорт каражатынын кыймылына бетме-бет. б.а. карама-каршы тараптан басуу. Ачык түстөгү кийим кийүү.
Тротуар менен башкы жолдун жанынан автобус аялдамасына карай басуу	Жолдон чыккан автомобилге урунуп калуу коркунучу	Орто/ жогору	Көңүл коюу. Досторго телефонго алаксыбоо. Кулакчынды колдонуудан качуу.
Автобус менен жүрүү	Автобус капыстан токтогон учурда жыгылып кетүү коркунучу	Төмөн	Орундук табуу же эгер туруп турсаңыз кармагычтан кармап алуу.
Автобустан түшүп, мектепке кетүүчү жолго өтүү	Автомобилге урунуп калуу коркунучу	Орто	Автобустан түшүп, анын аялдамадан алыстап кетүүсүн күтүү. Аркы бетке өтүү үчүн айлана жакшы көрүнө турган жолдун жөө жүрүүчүлөр өтүүчү жерин табуу. Өтөөрдөн мурун токтоп, карап жана угуу.

Ж О Л
 К Ы Й М Ы Л Ы Н Ы Н
 К О О П С У З Д У Г У
 Б О Ю Н Ч А
 Б И Л И М
 Б Е Р Ы У
 Ж Ы Й Н А Г Ы

12-14

ТАРАТЫЛУУЧУ МАТЕРИАЛ: Жол жүрүүнү Пландаштыруу (уландысы)

Мектепке бара турган жолуңузду талдоо үчүн бул шкалалар таблицасын пайдаланыңыз.

Менин жол жүрүүмдүн этаптары	Коркунучтар	Тобокелчиликтер	Менин жол жүрүүмдү кантип коопсуз кылууга

Кошумча, жол жүрүп баратканда күтүүсүз окуялар болуп кетсе кандай чара көрө турганыңызды ойлонуңуз?

- Эгер абдан кечигип, өтө шашып баратсаңыз эмне болот?
- Эгер өзүңүздүн автобусуңузду өткөрүп жиберип же сизди эч ким жеткирбесе эмне болот?
- Эгер сиздин досторуңуз жолдун жанында жөн жай жүрө беришсе эмне болот?

17

Ж О Л
 К Ы Й М Ы Л Ы Н Ы Н
 К О О П С У З Д У Г У
 Б О Ю Н Ч А
 Б И Л И М
 Б Е Р Ы
 Ж Ы Й Н А Г Ы

12-14

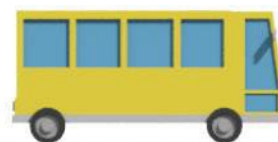
ТАРАТЫЛУУЧУ МАТЕРИАЛ: Өзүңүздүн коопсуздугуңузду баалаңыз

Бул сабак сиздин жеке коопсуздугуңузду жана жолдогу жүрүм-турумуңузду баалоого жардам берет.

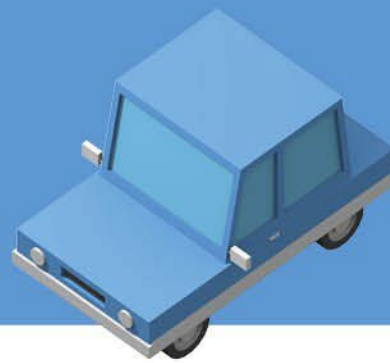
Төмөнкү таблицаны караңыз жана таблицада келтирилген тиги же бул кыймыл-аракетти сиз көбүрөөк жасай турганыңызды ойлонуңуз:

	Сейрек	Үзгүлтүксүз	Дайыма
Сиз жол жүрүүгө кете турган убакытты жетишерлик пландаштырасызбы ?			
Караңгыда сейилдеп чыккан учурда айдоочулар сизди көрө ала турган кийим киесизби?			
Жолдон өтүп бараткан учурда кулакчын колдоносубу?			
Жолдун жанында баратып мобилдүү телефон колдоносубу?			
Токтоп турган автомобилдердин арасынан кесип өтөсүзбү?			
Автомобилдердин агымына карабастан жолдон өтөсүзбү?			
Кыймыл жүрүп жаткан жолдон чуркап өтөсүзбү?			
Машинада жол жүрүп баратып коопсуздук курун курчанасызбы?			

17

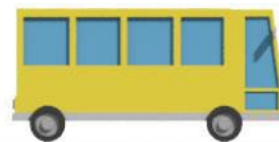
Ж	О	Л								
	К	Ы	Й	М	Ы	Л	Ы	Н	Ы	Н
К	О	О	П	С	У	З	Д	У	Г	У
	Б	О	Ю	Н	Ч	А				
Б	И	Л	И	М						
	Б	Е	Р	Ү	Ү					
Ж	Ы	Й	Н	А	Г	Ы				

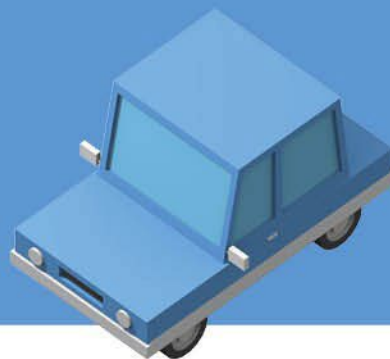
12-14

ТАРАТЫЛУУЧУ МАТЕРИАЛ: Өзүңүздүн коопсуздугуңузду баалаңыз (уландысы)

Таблицаны толтургандан кийин топтогу башка балдардын жооптору менен өзүңүздүн жообуңузду салыштырыңыз жана жеке коопсуздугуңузду кантип жакшыртууга боло турганын ойлонуңуз.

Ж О Л
 К Ы Й М Ы Л Ы Н Ы Н
 К О О П С У З Д У Г У
 Б О Ю Н Ч А
 Б И Л И М
 Б Е Р Ы У
 Ж Ы Й Н А Г Ы

12-14

САБАК: Жол кыймылынын коопсуздугу боюнча Кампания

Окутуучунун эсине: Бул сабакты окутуучу өтөт. Берилген эскертмелер топтун жетекчисине багытталып, жаштарга таратуунун зарылчылыгы жок.

Зарыл убакыт: Минимум 1 – 2 саат же амбициялуу долбоорлор үчүн андан да көп

Башкы Девиздер: Токто, кара жана Ук, Кичинекей балдар чоңдордун колун кармап алышы керек, Ачык түстө кийин, Дайыма коопсуздук курун курчан

Максат : жаштарды жол кыймылынын коопсуздугу боюнча башкы девиздер тууралуу ойлонууга мажбурлоо, реалдуу долбоорлорго катышуу менен аларды өздөштүрүүгө жардамдашуу .

Жаштарга кичинекей балдар үчүн жол кыймылынын коопсуздугу боюнча кампания иштеп чыгуусун тапшыргыла. Алар менен аталган кампанияны, алар аны кантип презентациялоону каалаша турганын талкуулагыла.

Алардын кампаниясы негизделе турган девизди талкуулоого көңүлдөрүн буруудан баштагыла. Балким алар төмөнкүлөрдүн бирөөсүн тандоону каалашат:

- Токто, Кара жана Ук
- Чоңдордун колун карма
- Ачык түстө кийин
- Дайыма коопсуздук курун курчан

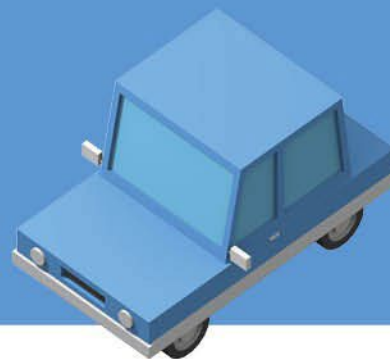
Жаштар девиз тандагандан кийин өз алдынча же анча чоң эмес топто өздөрүнүн кампаниясы үчүн материалдарды иштеп чыгууну баштоосу керек. Алар төмөнкүлөр менен бирге ар түрдүү ыкмаларды колдоно алышат:

- Плакаттар
- Оюндар же окуялардын тарыхы
- Баракчалар
- Видео же социалдык массалык маалымат каражаттары (жетиштүү ресурстарга жараша).

Кампанияны иштеп чыгуу менен балдар өзүнүн аудиториясын кантип таратууну ойлоно турганына ишенип коюңуз (кампания ким үчүн иштелип чыгат) жана алар кампаниянын жүрүшүндө дайыма угулуп турган долбоорундагы башкы девизди бөлүп көрсөтүшөт.

Ж	О	Л								
	К	Ы	Й	М	Ы	Л	Ы	Н	Ы	Н
К	О	О	П	С	У	З	Д	У	Г	У
	Б	О	Ю	Н	Ч	А				
Б	И	Л	И	М						
	Б	Е	Р	Ү	Ү					
Ж	Ы	Й	Н	А	Г	Ы				

12-14

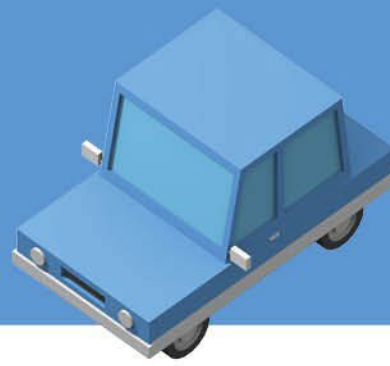
САБАК: Жол кыймылынын Коопсуздугу боюнча (уландысы)

Өздөрүнүн материалдарын иштеп чыгууга жетиштүү убакыт берип, канча бере алсаңыз ошончо, ресурстарды сунуштагыла.

Эгер ушундай мүмкүнчүлүк болсо, мектеп жашына чейинки балдар же кенже курактагы балдардын тобуна сунуштагыла, анткени долбоор аяктаганда алар колдоно алышат.

Ж О Л
 К Ы Й М Ы Л Ы Н Ы Н
 К О О П С У З Д У Г У
 Б О Ю Н Ч А
 Б И Л И М
 Б Е Р Ы У
 Ж Ы Й Н А Г Ы

12-14

ТАРАТЫЛУУЧУ МАТЕРИАЛ: Өзүңүздүн пикириңизди айтыңыз

Төмөн жакта жаштардын жол кыймылынын коопсуздугуна байланыштуу сөздөрү берилген.

Кичи топторго бөлүнүп алып, алардын пикирин талкуулагыла. Алар туура айтыштыбы? Сиз макулсузбу же макул эмессизби? Эмне себептен?

Чоңдор дайыма жол коркунучтуу экендигин, жолду коопсуз жерден өтүшүм керектигин айтышат. Бирок алар өздөрү жолдон өтөөрдө кайсы жерден кааласа ошол жерден өтө беришет. Жол коопсуздугу тууралуу алар кабатырланбаса, эмне үчүн мен кооптонушум керек?

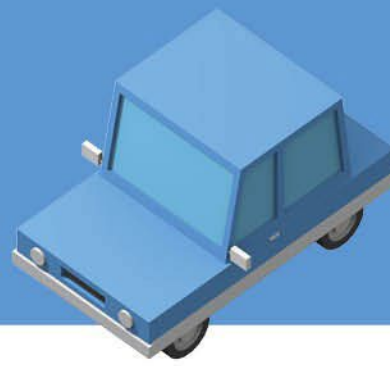
Менин досторум шаракташып, машинанын алдынан чуркап өтүшчү. Бул мага акылсыздык катары көрүнөөр эле, бирок мен алардын мени коркуп атат деп ойлогонун каалаган жокмун. Ошондуктан мен да аларга кошулдум. Мен муну бир гана ирет жасадым.

Биз башталгыч мектепте жол коопсуздугу тууралуу көп нерселерди үйрөндүк. Эми бул анчалык маанилүү эмес, анткени мен кичинекей бала эмесмин. Биз муну мурун өткөнбүз. Менин досторумдун эч кимиси жабыр тарткан жок. Бул тууралуу кабатырланбай койсом болот деп ойлойм.

Биз жашаган жерде коопсуз абалда болуу мүмкүн эмес.

Ж О Л
 К Ы Й М Ы Л Ы Н Ы Н
 К О О П С У З Д У Г У
 Б О Ю Н Ч А
 Б И Л И М
 Б Е Р Ы У
 Ж Ы Й Н А Г Ы

12-14

Өзүңүздүн пикириңизди айтыңыз (уландысы)

Эреже тууралуу билем, бирок реалдуу жашоодо дайыма эле аны эстей бербейсиң. Мектептен кечиккен учурда, ал жакка тезирээк жетүүдөн башка эч нерсени ойлобойм. Бир күнү жолдон чуркап өтүп баратып велосипед минген кары адамга урунуп алайын дедим. Дагы жакшы, оңдой берди

Жол кыймылынын коопсуздугу? Жок, мен бул жөнүндө ойлонбойм дагы. Бул тууралуу телевизор, же радио кабарларда күн сайын айтышпайт, ага караганда атып кетүү, өлтүрүп кетүүлөрдү көп айтышат. Мени ушулар чочутат.

Бул тууралуу тынчсыздануунун кереги жок деп ойлойм. Мен эгер машинанын астында калуу буюрса, анда ошондой болот да деп ойлойм. Эгер сиз керектүү учурда, керектүү жерде болбосоңуз, бир нерсе жасай, алдын ала турган нерсе эмес. Сиз антип ойлобойсузбу?

Менин арткы орундукта отурганда коопсуздук курун курчануу адатым жок. Бул курлар абдан ыңгайсыз, анан калса мен чоңоюп калдым да... Бирок мен жарнамалык роликтен коопсуздук курун курчанбаган учурда эмне болоорун көргөндөн кийин ойлонууга аргасыз болдум. Азыр мен дайыма коопсуздук курун курчанам. Сен мени өтө эле абайлай берет деп ойлойсуңбу?

Ж О Л
 К Ы Й М Ы Л Ы Н Ы Н
 К О О П С У З Д У Г У
 Б О Ю Н Ч А
 Б И Л И М
 Б Е Р Ы У
 Ж Ы Й Н А Г Ы

12-14

ТАРАТЫЛУУЧУ МАТЕРИАЛ: Себеп жана Натыйжа³

Төмөндө берилген текст он үч жаштагы Арсен аттуу бала кабылган жол-транспорт окуясын баяндайт. Арсен кабылган авария тууралуу окуп чыккыла, андан соң төмөнкү маалыматты пайдаланып, ушул авария тууралуу аварияга туш болгон ар кандай катышуучулардын көзү менен жол-транспорт окуясы жөнүндө ойлонгула.

Авариянын катышуучуларынын комментарийлерин окугула. Ар бир персонаж, эмнени сезип, кесепеттери ар бирине кандай таасир этмек, бул авария алардын жашоосуна кандай таасирин тийгизмек эле, ойлонуп көргүлө.

Арсендин Авария болушу

Дүйшөмбү күнү таң эрте менен 13 жаштагы Арсен аттуу бала мектепке шашып баратты. Ал кечигип атты, анан калса Азамат аттуу досу мектепке эчак барып калганын билдирип кабар да жазып жибериптир. Азамат Арсен тезирээк мектепке жетип келсе, сабак башталганча топ тээп ойногонго жетишип калсак деп шашты.

Арсен өзүнүн автобустун жолдун арткы тарабында турганын көрдү. Ал автобука жетишип калуу үчүн жолдун арткы бетине чуркап өтмөк болду. Аны арткы орундукта кичинекей баласын отургузуп алып машина айдап келе жаткан жаш келин сүзүп кетти.

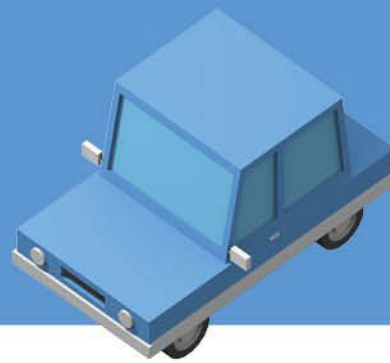
Арсен машинаны көргөн жок, ал эми айдоочу токтогонго жетишпей калды.

Арсен ооруканага буту, башы жаракат алып жеткирилди, эми анын сакайып кетиши үчүн бир нече ай керек. Машинага урунуп алгандан кийин Арсен көп убактысын эч нерсе жасабай өткөргөнгө туура келди. Ал акырындап айыга баштаганда, бош убактысынын бардыгын үй тапшырмалары боюнча окуу программасын өздөштүрүүгө жумшады. Ал жылдын аягында мектепке барбай калды, достору менен чогуу боло алган жок.

Арсен

“Мен кечигип аткам. Анан Азамат мектепке барып калганын, топ тээп ойнойлу деп жазып жиберди. Автобус жолдун арткы тарабына токтоюн дегенин көрдүм, ага жетишип калайын деп чуркадым. Андан кийин ооруканага бараткан жолдо эсеме келдим. Мен айлап катардан чыгып калдым»

ТАРАТЫЛУУЧУ МАТЕРИАЛ: Себеп жана Натыйжа (уландысы)

Бул окуя Арсенге кандай таасирин тийгизиши мүмкүн? Ойлонгула:

- Арсен алган физикалык травма.
- Арсен сакаюу мезгилинде достору менен эч нерсе жасай алган жок.
- Ушул убакыттын ичинде ал мектепке барган жок.
- Арсендин жолдогу өзүм билемдиги.
- Бул инцидент Арсендин жүрүм-турумуна келечекте кандай таасир берет.
- Арсендин достору менен мамилеси.

Азамат

«Мен мектепте болчумун, жалгыз зеригип кеттим. Арсен эрте келем деп убада кылган, экөөбүз сабакка чейин топ тээп ойномокпуз. Арсен кечигип атты. Мен ага тезирээк кел деп жаздым. Мен чындап эле абдан ойногум келди. Ал авариядан каза болбой калганына мен абдан бактылуумун».

Бул окуя Азаматка кандай таасирин тийгизиши мүмкүн? Ойлонгула:

- Болгон окуяга өзүн жоопкерчиликтүү сезеби, анткени Арсенди ал шаштырбады беле?
- Бул окуя Азамат менен Арсендин достугуна кандай таасирин тийгизет?
- Азамат жөнүндө Арсендин достору кандай ойлошот?
- Азаматтын жүрүм-туруму келечекте өзгөрөбү?

Арсендин апасы

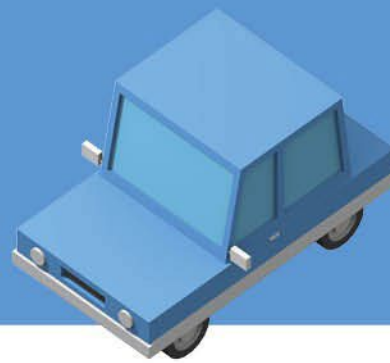
«Арсенди мектепке шашып баратканда машина уруп кетти. Мен аны дайыма жолдо кылдат бол деп эскертчүмүн. Дагы жакшы, автомобилдин ылдамдыгы жогору эмес экен. Ал тизесинен жаракат алып, ашы менен тийди, ошондуктан тигиштери сакайганча көп убакыт өттү. Ал мектепке «бир кылымча» барган жок».

Арсендин апасына кандай таасирин тийгизет? Ойлонгула:

- Ал аны булл инцидент үчүн аны күнөөлөйбү?
- Эми ал Арсенге эмнелерге уруксат берет?
- Өз алдынча сейилдеп же ойноп чыккан учурда апасы Арсенге кандай мамиле жасайт.
- Арсендин аварияга учураганын телефон чалып айтышканда, аны ооруканада көргөндө кандай абалда болду?

Ж О Л
 К Ы Й М Ы Л Ы Н Ы Н
 К О О П С У З Д У Г У
 Б О Ю Н Ч А
 Б И Л И М
 Б Е Р Ы У
 Ж Ы Й Н А Г Ы

12-14

ТАРАТЫЛУУЧУ МАТЕРИАЛ: Себеп жана Натыйжа (уландысы)

Автомобилдин айдоочусу

«Бул өтө коркунучтуу болду. Бала түз эле дөңгөлөктүн астына чуркап кирди. Мен токтото албай калдым. Аны уруп кеттим. Мен арткы орундукта отурган баламы алаксытыш үчүн ырдап берип аткам, бирок бул болгон окуяга себепкер болду деп ойлобойм. Бирок өзүңө 100% ишене албайсың. Бул менин башыма улам-улам келе берет. Дагы жакшы мен акырын айдап келе жаткам. Мен эгер тез айдап келе жатканымда бул баланы өлтүрүп алмакмын».

Бул окуя машинанын айдоочусуна кандай таасирин тийгизет? Ойлонгула:

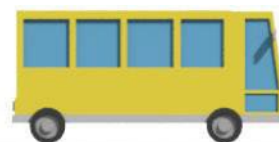
- Ал өзүн күнөөлүү сезеби, анткени Арсенге байланыштуу окуяда ал да күнөөлүү да?
- Ал машинаны канчалык ишенимдүү айдай алат?
- Автомобилди ремонттоого кеткен убакыт жана каражат?
- Анын айдоочулугу тууралуу үй бүлөсү, достору кандай ойлойт?

Полиция Офицери

«Бул жолдо жүргөн жаштарда абдан көп учураганын көрүп турам. Жөө жүргөндөрүндө, велосипедчендеринде, машина айдагандарында – баарында кездешет. Баланын аман калганын жакшы болду. Машина ылдамыраак болгондо, дароо каза болмок».

Бул окуя машинанын айдоочусуна кандай таасирин тийгизет? Ойлонгула:

- Жол кыймылынын катышуучусу катары жаштар тууралуу кандай ойлойт?
- Авария болгон жерге келе жатып ал эмнени сезет?
- Арсендин апасына болгон окуя тууралуу айтууга туура келен учурда ал кандай абалда болот?
- Бул окуя өзүнүн балдарына карата мамилесине кандай таасирин тийгизет?

Ж О Л
 К Ы Й М Ы Л Ы Н Ы Н
 К О О П С У З Д У Г У
 Б О Ю Н Ч А
 Б И Л И М
 Б Е Р Ы У
 Ж Ы Й Н А Г Ы

12-14

САБАК: Курбуларынын кысымы – театралдаштырылган сабак. Сценка⁴

Окутуучунун эсине: Бул сабакты окутуучу өтөт. Берилген эскертмелер топтун жетекчисине багытталып, жаштарга таратуунун зарылчылыгы жок.

Зарыл убакыт: Болжол менен 1 саат – топтун санына жараша.

Башкы Девиздер: Курбуларыңдын кысымына алдырба

Максат: Курбулар тарабынан көрсөтүлгөн кысым сыяктуу кубулушту иликтөө, ушул өңдүү кысымга туруштук берүүчү жүрүм-турум тактикасын үйрөтүү үчүн сценалаштырылган оюнду колдонуу.

Бул тапшырма жаштар үч мүнөттөн беш мүнөткө чейин кыскача театралдаштырылган оюн коюусуна арналган.

Эгер сиздин топто балдар көп болсо, анда аларды беш же алты адамдан турган кичи топторго бөлүүнү туура көрөсүз.

Курбуларынын кысымын далилдеген жол кыймылынын коопсуздугунун боюнча темага арналган оюн коюуга жаштарга көрсөтмө бергиле. Оюнда жаштардын тобокелчиликке салынган же коркунучтуу жүрүм-турумунан үлгүлөрү көрсөтүлүшү керек, мындан тышкары курбуларынын кысымына туш болуп, бул сабакка катышууну каалаган жаштар көрсөтүлүшү керек.

Бардык жаштар курбуларынын кысымы деген түшүнүктү биле тургандыгына көңүл буруңуз. Сиз алар оюндун үстүндө иштөөсүнөн мурда ушул сыяктуу кысымды талкуулоону каалап жатсаңыз керек.

Ар бир сценка төмөнкүлөрдү камтыш керек:

- Жол кыймылынын коопсуздугу боюнча девиз.
- Курбулар тарабынан көрсөтүлгөн кысымга туруштук берүүчү жүрүм-турум тактикасы жана линиясы, кооптуу жүрүм-турумду камтуучу иштерге тартылуудан алыс болуу.
- Курбулар тарабынан көрсөтүлгөн кысымдын кесепети.

⁴ Бул материал алгач ирет Улуу Британиянын Транспорт Департаменти, «Ойлон» кампаниясы тарабынан жарыяланган, колдонууга мүмкүнчүлүк беришкендиги үчүн аларга ыраазычылык билдиребиз.
<http://think.direct.gov.uk>

Ж О Л
 К Ы Й М Ы Л Ы Н Ы Н
 К О О П С У З Д У Г У
 Б О Ю Н Ч А
 Б И Л И М
 Б Е Р Ы У
 Ж Ы Й Н А Г Ы

12-14

САБАК: Курбулардын кысымы – Театралдаштырылган сабак. Сценка (уландысы)

Жаштарга сценканы ойлонуп, жана репетиция кылууга 15 – 20 мүнөт бериңиздер. Окутуучу бул кезде класста болуп, ар бир топко көңүл буруп, эгер балдардын туура жолдо экендигин, коюлган тапшырманы аткарып жатышкандыгына серп салат.

Жаштар репетиция кылып бүтүшкөндөн кийин, алар койгон оюнду бири-бирине көрсөтүшү зарыл.

Оюнду көргөндөн кийин. Сиз төмөнкү учурларды талкуулагыңыз келет:

- Көйгөйлүү кырдаалга себепкер боло турган коркунучтуу жүрүм-турум кайсы?
- Курбулар тарабынан көрсөтүлгөн кысымдын кайсы тиби ачык көрүнүп турат?
- Бул достук/жакын мамилеге таасирин тийгизеби?
- Адамдарга же мүлккө кандайдыр бир зыянын келтирдиби?
- Оюндун ар бир персонажына алган жаракаттары кандай таасирин тийгизет?
- Персонаждар өздөрүн башкача алып жүрө алышабы? Жыйынтык кабатырлана тургандай эмес, жакшы болуш үчүн алар өздөрүнүн жүрүм-турум тактикасын өзгөртө алабы?

Ж О Л
 К Ы Й М Ы Л Ы Н Ы Н
 К О О П С У З Д У Г У
 Б О Ю Н Ч А
 Б И Л И М
 Б Е Р Ы У
 Ж Ы Й Н А Г Ы

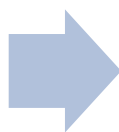

12-14

ТАРАТЫЛУУЧУ МАТЕРИАЛ: Коопсуздук куру ⁵

Коопсуздук куру өмүрдү сактайт: коопсуздук курун курчануу сыяктуу жөнөкөй аракет, жол коопсуздугу боюнча кандайдыр бир башка ишке караганда көп өмүрлөрдү сактап калат. Коопсуздук курун курчанбай коюу менен актанасызбы? Жалпыга белгилүү айтылып жүргөн сөздөр, алар эмне үчүн чындыкка таптакыр туура келбейт.

Мен үйдүн бурчтарынан жүрөм, абдан жакын, машинаны да жай айдайм.

Көпчүлүк кагылышуулар үйдөн 4 км аралыкта, 60 км/с. ылдамдыкта болот

Коопсуздук куру ыңгайсыз, кысат/кармап турат.

Адегенде коопсуздук куру ыңгайсыз болушу мүмкүн, бирок сиз ага көнүп каласыз. Кармап калганы туура, анткени ал ошого ыпайыкташтырылып жасалган.

Мен арткы орундукта отурам - алдыда отурган пассажирлер гана коопсуздук курун курчаныш керек.

Коопсуздук курун курчанбай артта отурган жүргүнчүлөр өзүнө эле эмес, алдынкы орундуктагы адамга да коркунуч келтирет. Авария учурунда алар алдынкы орунга ыргып, же башка жүргүнчүлөргө урунушу мүмкүн.

Эгер мен аварияга учурап калсам, автомобиль күйүп кетсе же сууга түшүп кетсе, коопсуздук куру мага капкан болуп калабы.

Авария болгондон кийин өрт чыгуу же сууга түшүп кетүү бардык авариялардын 1% ын түзөт. Мындай аварияларда эгер сиз курду курчанбай отурсаңыз, өрткө же сууга кабылгандан мурда каза болуп же жаракат аласыз. Эгер ушундай зарылчылык жаралып калса, коопсуздук курун чечип жиберсеңиз болот.

Коопсуздук куру авария учурунда сизге жаракат келтириши мүмкүн.

Ансыз да жаракат аласыз. Коопсуздук куру сизди орундукта кармап калып, ыргып кетүүдөн же салондун ичинде жаракат алуудан, башкаларга урунуудан сактайт. Урунгандагы күчтөн машинадан ыргып кетип, адамдардын 75%ы каза табат. Коопсуздук куру өтө сейрек жаракат келтирет.

⁵ Бул материал алгач «ВАШИ/Жаштар жол коопсуздугу үчүн» тарабынан жарыяланган. Биз аларга пайдаланууга уруксат бергендиги үчүн ыраазычылык билдиребиз. www.youthforroadsafety.org

European Bank
for Reconstruction and Development

Eastern Alliance for Safe
and Sustainable Transport

FIA FOUNDATION

Ж О Л
 К Ы Й М Ы Л Ы Н Ы Н
 К О О П С У З Д У Г У
 Б О Ю Н Ч А
 Б И Л И М
 Б Е Р Ы У
 Ж Ы Й Н А Г Ы

12-14

САБАК: Айдоочунун жүрүм-туруму

Окутуучунун эсине: Бул сабак окутуучу тарабынан өтүлөт. Бул эскертүүлөр топтун жетекчилери үчүн арналып, жаштарга таратылбайт. Бул сабак интернетке туташууну талап кылат.

Зарыл убакыт: 1 сааттын чегинде.

Башкы девиздер: Дайыма коопсуздук курун курчан. Айдап бараткан учурда эч качан чөнтөк телефонун колдонбо. Рулда баратканда спирт ичимдигин ичпе. Ылдамдыкты жогорулатпа.

Максат: Жаштарга жаш айдоочулар туш болгон көйгөйлөрдү үйрөнүү жана түшүнүүгө мүмкүнчүлүк бергиле, мындан тышкары алар айдоочу болгонго чейин позитивдүү мамиледе болууга, туура багыт алууга жардам бергиле.

Жаштарды топторго бөлүштүрүп, жолдогу айдоочунун жүрүм-туруму менен байланышкан теманы изилдөөнү сунуштагыла. Бул көнүгүүнү аткаруу үчүн сизге интернет керек болот. Ар бир топко ушул маселе боюнча эки мүнөттүү презентация даярдоосун тапшыргыла. Идеалдуусу, сизде төмөнкү темаларды камтуу үчүн төрт топ болушу керек.

- Мас абалында айдоо (айдоо учурундагы көңүл буруунун начарлыгы) – алкоголь, баңгизат, чарчоо
- Коопсуздук куру
- Ылдамдыкты жогорулатуу
- Айдоо учурунда көңүл койбостук, алаксуу – мисалы, тамак жеп атып, чөнтөк телефондон сүйлөшүп атып.

Балдар балким төмөнкү учурларды карап чыгууну каалашат:

- Өлкөдө мыйзам чыгаруу базасы/иштеп жаткан мыйзамдар кандай? Аларды күчтөндүрүш керекпи?
- Жол транспорт окуяларынын статистикасы.
- Жол кыймылынын коопсуздугу боюнча жарнамалык кампаниялар – сиздин өлкөңүздө же дүйнө боюнча.
- Жаштардын өздөрү кырдаалга кантип таасир этишет?
- Жергиликтүү айдоочуларды окутуу процессин кантип жакшыртса болот?

Топтогу балдар презентацияларын бүтүшкөндөн кийин – ар бир топко башка топтун алдында презентация жасоосун тапшыргыла.

Ж О Л
 К Ы Й М Ы Л Ы Н Ы Н
 К О О П С У З Д У Г У
 Б О Ю Н Ч А
 Б И Л И М
 Б Е Р Ы У
 Ж Ы Й Н А Г Ы

12-14

САБАК: Коопсуз айдоочу. Байкоо.

Окутуучунун эсине: Бул сабак окутуучу тарабынан өтүлөт. Бул эскертүүлөр топтун жетекчилерине арналып, жаштарга таратылбайт.

Зарыл убакыт: Байкоо үчүн болжол менен 1 саат–кийинки сабак үчүн кошумча убакыт берилет.

Башкы девиздер: Дайыма коопсуздук курун курчан. Айдап бараткан учурда эч качан чөнтөк телефонун колдонбо.

Максат : Балдар транспорттун кыймылына өз алдынча байкоо жүргүзүп, айдоочунун коопсуз жана коопсуз эмес жүрүм-туруму тууралуу ойлонушу үчүн мүмкүнчүлүк берүү.

Бул сабакты өтүү үчүн жаштардын жакын жердеги жолдун айрылышына сейилдөөсүн уюштургула, 20 мүнөтүн ичинде машиналардын кыймылына байкоо салуу үчүн балдарды анча чоң эмес топко бөлгүлө. Алар коопсуз айдоочу тууралуу ойлоно алгыдай болсун. Жаштар автомобиль айдаганды үйрөнгөнгө чейин коопсуз айдоочу тууралуу девиздерди жатка билиши абдан маанилүү.

Балдар үчүн коопсуз, алар бир аз убакытка токтоп тургудай, машиналардын үзгүлтүксүз агымы жүрүүчү жол кесилишин же жолду тандагыла.

Тапшырманы аткарууга бараардын алдында балдар менен жүрүп бараткан автомобилдерге байкоо салып эмнени көрө тургандыктары жөнүндө сүйлөшкүлө жана рулдагы коркунучтуу жүрүм-турумдун төмөнкүдөй типтерине көңүл буруусун сунуштагыла :

- Айдоочулар коопсуздук курун курчанышкан эмес
- Жүргүнчүлөр коопсуздук курун курчанышкан эмес
- Айдоочулар чөнтөк телефонун колдонушат
- Коркунучтуу айдоо б.а. кесилишке токтотпоо, машиналар өзүнүн тарабындагы жол менен жүрүшпөйт же ылдамдык жогорулатылган

Жүрүп баратканда айдоочулардан байкалган бир же эки коркунучтуу жүрүм-турумга көңүлдү топтоо туура болот. Топ байкоо жүргүзүү учурунда көргөндөрүн жазуу үчүн атайын барак даярдашы зарыл.

Ж О Л
 К Ы Й М Ы Л Ы Н Ы Н
 К О О П С У З Д У Г У
 Б О Ю Н Ч А
 Б И Л И М
 Б Е Р Ы У
 Ж Ы Й Н А Г Ы

12-14

САБАК: Коопсуз айдоочу. Байкоо. (уландысы)

Байкоолордон кийин

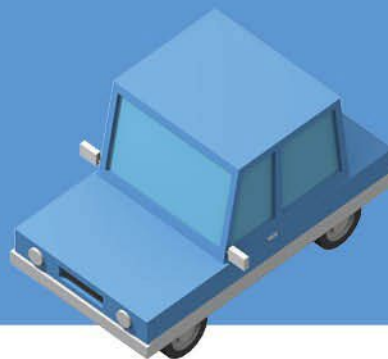
Топ байкоолорун аяктагандан кийин, алардын бардыгын чогултуп, өздөрүнүн байкоолору тууралуу кабарлоосун тапшыргыла. Алар чогулткан маалыматтарын талдоого тийиш – мисалы, айдоочулардын канча пайызы коопсуздук курун курчанышкан/ же коопсуздук курун курчанышкан эмес? Өздөрүнүн корутундуларын график же диаграмма түрүндө берүүлөрү зарыл.

Кийинки долбоор

Сиз машина айдоо учурунда коопсуздук курун курчануу, чөнтөк телефонун колдонбоого түрткү берүү максаты менен жарнамалык кампания иштеп чыгуусун тапшыруу аркылуу сабакты улантсаңыз болот.

Ж О Л
 К Ы Й М Ы Л Ы Н Ы Н
 К О О П С У З Д У Г У
 Б О Ю Н Ч А
 Б И Л И М
 Б Е Р Ы У
 Ж Ы Й Н А Г Ы

12-14

САБАК: Ант жазылган Открытка ойлоп тапкыла⁶

Окутуучунун эсине: Бул сабак окутуучу тарабынан өтүлөт. Бул эскертүүлөр топтун жетекчилери үчүн арналып, жаштарга таратылбайт.

Зарыл убакыт: 45 мүнөт

Башкы Девиз: Жаштар өздөрү чечсин.

Максат : Жаштарга жол кыймылынын коопсуздугу боюнча башкы девиздерди ойлонууга жана алардын өздөрүнүн жүрүм-турумдары кантип коопсуз болууга жардам бере тургандыгын түшүнүүгө мүмкүндүк берүү.

Бул топтук сабак балдар жамааты менен ант жазылган открытка же плакат чыгаруусу үчүн иштелип чыккан. Бул тапшырманын идеясы топтогу бардык балдар талкуулап, андан кийин жол кыймылынын коопсуздугун сактоого убада берүүсү менен түшүндүрүлөт. Андан кийин ант жазылган открытка жасашып, ага ар бири өз колун коюшу керек.

Топтогу балдар эрежелердин тизмесин же анты өздөрү түзсө да болот. Бул эрежелерди түзүүнүн үстүндө иштөө топто кызуу талкууга алынып, жамаат менен чогуу түзүлөт. Убадалардын тизмеси 5 -8 болсо жетишет, булл алардын милдетин татаалдаштырат, анткени балдарга кайсы көйгөй көбүрөөк маанилүү экендиги тууралуу ойлонууга туура келет.

Жаштар убада беришкенден кийин, ант жазылган открытканы жеке ойлонуп таап, же бардыгы кол коё турган чоң топтук плакат жасашат.

Төмөндө убадалар жазылган открытканын үлгүсү берилген.

Жол кыймылынын коопсуздугу боюнча Ант жазылган

6

АНТ

- Токто, кара жана ук
- Коопсуздук курун курчан
- Эч качан жолдун жанында жөн жай
- жүрбө
- Эч качан жолдон өтүп баратып
- телефон менен сүйлөшпө
- Айдоочуну алагды кылба

⁶ Бул материал алгач «ВАШИ/Жаштар жол коопсуздугу үчүн» тарабынан жарыяланган. Биз аларга пайдаланууга уруксат бергендиги үчүн ыраазычылык билдиребиз. www.youthforroadsafety.org

Ж О Л
 К Ы Й М Ы Л Ы Н Ы Н
 К О О П С У З Д У Г У
 Б О Ю Н Ч А
 Б И Л И М
 Б Е Р Ы Ы
 Ж Ы Й Н А Г Ы

12-14

Кымбаттуу ата-эне!

Бүгүн Сиздин балаңыз жол-транспорт окуяларынан жапа чеккендердин санын азайтуу боюнча долбоордун алкагында жол кыймылынын коопсуздугу предметин үйрөндү.

Балдар оюн, чыгармачыл сабак, аңгемечинин атынан баяндап берүү сыяктуу ар кандай иш-чараларга жана практикалык сабактарга катышты.

Бул сабактардын милдети баланы жолдо кантип коопсуз жүрүүгө үйрөтүү болуп саналат жана негизги басым төмөнкү девиздерге арналды:

**Дайыма коопсуздук курун курчан.
 Дайыма абдан кылдат бол, коркунучтарга дайыма көңүл бур.
 Жолдун жанында жүргөндө тобокелчиликке барба.
 Жол кыймылынын коопсуздугу бардыгы үчүн.
 Курбулардын кысымынан кач.
 Дайыма коопсуздук курун курчан.**

Эрезеге жеткен балдар кичинекей балдарга караганда чоңойгон сайын көбүрөөк өз алдынчалуулукка ээ болушат. Анын үстүнө өспүрүмдөрдүн арасында өздөрүнүн мүмкүнчүлүктөрүн сынап көрүүгө аракет жасаган тенденция орун алган, бул ашыкча тобокелге салуу, өзүнүн жөндөмүн ашыкча баалоо, курбуларынын астында өзүн түшүрбөө же алардын таасирине алдырып жиберүү, коопсуз жүрүм-турум көндүмдөрүн унутуп, коркунучту моюнга албоо менен байланышкан. Бул курактык топ жолдо ашыкча тобокелчиликке жакын келет.

Аталган долбоор жолдо өзүн кантип коопсуз алып жүрүүнү түшүнүүгө, жолдогу коркунучту алдын ала көрө билүү, андоого үйрөтөт, мындан тышкары өз учурунда курбуларынын кысымын сезип, ага каршы туруштук берүүгө жардамдашат.

Ата-эне катары сиз балаңыз үчүн үлгү болуп саналасыз. Жол кыймылынын коопсуздугу боюнча бул девиздерге өзүңүздүн мыкты жүрүм-турумуңду көрсөтүү менен ыңгайлуу учур боло калганда эле басым жасаңыз.

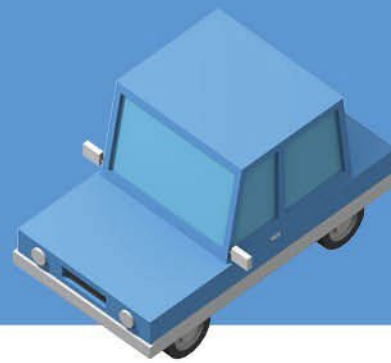
Мындан тышкары, жолдо, автомобилде туура, сабаттуу жана коопсуз жүрүм-турумуңуз аркылуу балаңызга өмүр бою колдоно турган жолдогу коопсуз жүрүм-турум көндүмүн үйрөтөсүз.

Сиздин колдооңуз үчүн чоң рахмат жана дайыма коопсуздукта болуңуз!

[Атыңызды/ Уюмдун аталышын коюңуз]

Ж О Л
 К Ы Й М Ы Л Ы Н Ы Н
 К О О П С У З Д У Г У
 Б О Ю Н Ч А
 Б И Л И М
 Б Е Р Ы У
 Ж Ы Й Н А Г Ы

12-14

Ыраазычылыктар

The Eastern Alliance of Safe and Sustainable Transport благодарит следующие организации за поддержку и помощь в приготовлении этих материалов.

Brake, The Road Safety Charity
www.brake.org.uk and www.roadsafetyweek.org

European Bank
 for Reconstruction and Development

Европа реконструкциялоо жана өнүктүрүү
 банкы www.ebrd.com

FOUNDATION

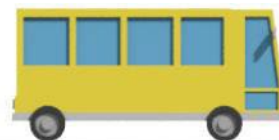
FIA Foundation
www.fiafoundation.org

Улуу Британиянын транспорт министрлиги жана Think!
 Campaign think.direct.gov.uk

Youth for Road Safety
www.youthforroadsafety.org

European Bank
 for Reconstruction and Development

Eastern Alliance for Safe
 and Sustainable Transport

FIA FOUNDATION